

[Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.politanaliz.ru/articles_478.html. – Назва з екрану.

12. Методологія комплексної оцінки рівня соціально-економічного розвитку області та її адміністративно-територіальних одиниць / [Л.М. Зайцева, В.В. Антонов, С.М. Серьогін та ін.]; наук. та заг. ред. Л.М.Зайцевої. – Д.: ДРІДУ НАДУ, 2003. – 132с.

13. Незамайкин В.Н. Комплексное управление природными ресурсами территорий / В.Н.Незамайкин. – М.: Экзамен, 2006. – 191 с.

14. Перга Т. Індикатори сталого розвитку в ЄС в умовах глобальної модернізації. / Т. Перга // Глобальна модернізація і сталий розвиток. Матеріали конференції Інституту світової економіки і міжнародних відносин НАН України. – 2006. – С.165–171.

УДК 338.43

Сніжана Козир

ДОСВІД КРАЇН З РОЗВИНУТОЮ ЕКОНОМІКОЮ У СФЕРІ ДЕРЖАВНОЇ ПІДТРИМКИ СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКОГО ВИРОБНИЦТВА

Охарактеризовано державне управління сільського господарства за кордоном, як складний механізм, що включає інструменти впливу на доходи фермерів, структуру сільськогосподарського виробництва, аграрний ринок, соціальну структуру села, міжгалузеві та міжгосподарські відносини. Основним змістом аграрної політики більшості економічно розвинутих країн є державна підтримка аграрного сектору за допомогою різного роду субсидій, дотацій і пільг.

Ключові слова: державне управління, фінансова підтримка держави, дотації, пільги.

Державна підтримка сільського господарства одна з найбільш важливих складових аграрного сектору [1]. Вивчення та узагальнення світового досвіду господарювання з метою його використання в українських реаліях можна розглядати як один з можливих механізмів удосконалення системи фінансування сільськогосподарських підприємств.

Механізм фінансування сільськогосподарських підприємств на різних стадіях виробничого циклу вимагають детального розгляду. Теоретичні та практичні аспекти використання механізмів фінансування підприємств агропромислового комплексу розглядались у працях: М. І. Крупки, Ю. С. Архангельського, А. Г. Гончарука, В. М. Гейця, О. Г. Маля, П. Т. Саблука, В. Дехтярова, В. І. Власова та інших науковців. Зауважимо, в економічній літературі немає комплексних моделей реалізації заходів державної підтримки сільськогосподарського виробництва.

Виділення невирішених частин загальної проблеми. Ефективний розвиток сільськогосподарсько-

го підприємства залежить від багатьох факторів і вимагає належного рівня фінансування. Загальновідомо, що надходження коштів у сільськогосподарське виробництво має відбуватися вчасно та у необхідних обсягах, інакше буде порушено ритм виробничих процесів, а продуктивність виробництва загалом буде зменшуватися. Фінансові процеси у сільськогосподарському виробництві мають певні особливості, що відрізняють їх від інших галузей. Кошти від реалізації власної продукції в аграріїв з'являються сезонно, а потреба у фінансуванні виробництва, як відомо, є постійною. Безперервне фінансування агропромислових підприємств можна забезпечити за рахунок не лише власних, але й залучених коштів. Проте для результативного їх використання потрібно вдосконалювати механізми державної підтримки.

Створити сприятливу кін'юктуру для забезпечення сталого функціонування аграрного комплексу за допомогою економічних важелів (платежі з бюджету, компенсації витрат виробництва, підтримка цін, субсидії на вдосконалення виробничої структури, розробка і здійснення різних програм).

В економічно розвинутих країнах з ринковою економікою складний регулюючий механізм розвитку охоплює процеси «вільного ціноутворення» під дією співвідношень попиту і пропозицій, а також активне використання системи державного законодавства, особливо щодо здійснення грошово-фінансової та банківсько-кредитної, емісійної та курсової, а там, де це необхідно, і цінової політики.

Зарубіжний досвід доводить, що держава за допомогою цінового регулювання і квотування обсягів товаровиробництва безпосередньо підтримує рівень доходності фермерських господарств, обмежує рівні ринкових цін монополістів введенням жорстокого антимонопольного законодавства тощо. Інакше кажучи, ні в США, ні в країнах ЄС, ні в Японії ринкової анархії в цьому відношенні не допускається: тут функціонує чіткий економічний механізм, який оптимізує дію ринкової і державної підтримки.

Так, у США у сфері надання фінансових послуг сільськогосподарським товаровиробникам діють спеціальне Агентство з обслуговування фермерів, Товарно-кредитна корпорація, фермерські гарантійні фонди для кредитування та підтримки страхування ризиків, фермерські кооперативні банки та інші інституції. Ними здійснюються програми товарного кредитування вирощування майбутнього врожаю, визначеного конгресом США по відповідному переліку сільськогосподарських культур, організуються закупівлі надлишків основних видів продовольчих товарів безпосередньо у виробників, надаються спеціальні фермерські позики для їх розвитку, фінансуються програми консервації фермерами сільськогосподарських земель, розміщених на еродованих або чутливих до змін навколишнього середовища ґрунтах, підтримується страхування сільськогосподарських ризиків, здійснюється кредитування під низькі відсотки для підтримки виробництва стратегічно важливих видів сільськогосподарської продукції з поверненням кредитів виключно у товарній формі тощо.

Для фермерів, які беруть участь у визначених конгресом США програмах, щорічно затверджуються гарантовані державні ціни на сільськогосподарську продукцію. Крім того, після підписання відповідних контрактів фермерам надається можливість отримати некомерційну безвідсоткову позику розміром до 50 % загальної вартості майбутньої продукції. З метою підтримки виробника також передбачена щорічна держав-

Аналіз останніх досліджень і публікацій

Постановка проблеми

Виділення невирішених частин загальної проблеми

Мета

Додатковий матеріал

на програма для надання допомоги малозабезпеченим верствам населення продуктами харчування через застосування продуктивних талонів. Існують ще й окремі державні програми підтримки експорту сільськогосподарської продукції і продовольства.

У Франції поряд з програмами Європейського союзу та урядовими програмами підтримки розвитку сільськогосподарських товаровиробників запроваджені додаткові спеціальні напрями їх підтримки – через формування відповідних фінансових фондів шляхом впровадження спеціальних податків (у розмірах, що не перевищує, як правило, 1% митної вартості реалізованих окремих видів товарів).

Найважливішою формою державного управління аграрного комплексу у Франції є планування. Формування стратегічних прогнозів поточних планів здійснює Генеральний комісаріат з планування, що підпорядкований безпосередньо прем'єр-міністрові. Його робота базується на глибокому всебічному аналізі господарських процесів у країні та за кордоном. Управління аграрним сектором у Франції здійснюється за допомогою регулювання цін, податкової системи, кредитів, контролю за оплатою праці, прискореної амортизації та інших важелів.

Франція – високорозвинута індустріально-аграрна країна, де головна галузь сільського господарства – тваринництво. Поголів'я великої рогатої худоби (млн) – 20,9, овець – 11,5, свиней – 12,3; птахівництво. Посіви зернових (урожай пшениці – 32,6 млн т; ячмінь, кукурудза), цукрового буряка. Розвинуті виноградарство, овочівництво, плідівництво і квітництво.

Площа сільськогосподарських угідь становить 2/3 ериторії Франції (35,5 млн га); все більше зменшується частка ріллі і збільшується площа, вкрита травами, що пов'язано з посиленням тваринницької спеціалізації сільського господарства. Рілля займає 16,8 млн га, багаторічні насадження – 2,2 млн га (виноградники і сади), пасовища і сінокоси – 13,9 млн га, під лісом – 14,5 млн га. Структура сільського господарства за вартістю продукції у %:

1) рослинництво – 43,3, у тому числі зернові – 16,0, овочі і фрукти – 9,0, виноград (на вино) – 8,5. За збиранням зернових Франція поступається тільки США, Росії, Індії та Канаді. Основна зернова культура – пшениця (близько 1/2 всього врожаю зерна);

2) тваринництво – 56,7, в тому числі виробництво м'яса – 26,1, молока – 18,6, птиці та яєць – 7,7. Тваринництво має м'ясомолочний напрямок, посилилося значення свиноводства і птахівництва. За виробництвом м'яса Франція поступається у Західній Європі тільки ФРН, а за виробництвом молока посідає I місце [2].

У французькому сільському господарстві набули найбільшого поширення два основні способи ведення господарства: прямий, коли земля сільськогосподарського призначення оброблюється її власником, і непрямий, коли обробка землі здійснюється особою, яка орендує господарство в одного або кількох власників. Протягом останнього століття половина сільськогосподарських площ оброблялася методом прямого ведення господарства.

У сільському господарстві Франції певне місце посідають групові форми ведення господарства. Вони мають суттєвий вплив на процес сільськогосподарського виробництва. Розвиток групових форм пов'язаний з поглибленням процесів його спеціалізації та концентрації. Головне місце серед них посідають кооперативи.

Існують й інші колективні форми організації сільськогосподарського виробництва, такі як: фактичні товари-

ства, цивільні товариства сільськогосподарського виробництва, а також об'єднання сільськогосподарських виробників, які забезпечують виробництво та збут сільськогосподарської продукції певного виду на договірних засадах.

Наприклад, державна підтримка аграрного сектору у Франції здійснюється за III основними напрями:

I – у пріоритетних напрямках (тваринництво, виноградарство, овочівництво тощо) з розрахунку на одиницю площі та на одну голову сільськогосподарських тварин (мета – фінансова стабілізація сільгоспвиробництва у важливих для держави напрямках сільського господарства);

II – на удосконалення сільгоспвиробництва через відшкодування витрат, вкладених у виробництво (мета – запровадження новітніх технологій розвитку аграрного сектору);

III – компенсація виробникам частини вартості продукції у випадках перенасичення ринку сільськогосподарської продукції (стримування виробництва не конкурентноспроможної на ринку продукції).

До того ж в умовах обмеженості бюджетних ресурсів державна підтримка повинна бути тимчасовим заходом, який стимулює до фінансової стабільності [2].

Аграрні правовідносини у Франції регулюються Аграрним кодексом, який закріплює існування різних форм власності у сільському господарстві, наявність різноманітних форм управління сільськогосподарськими підприємствами, розвиток орендних відносин, орієнтацію на великі фермерські господарства.

Управління продовольчим комплексом у Франції здійснюють Міністерство сільського і лісового господарства, його регіональні та департаментські управління. Сільськогосподарські палати, а також ряд змішаних, напівдержавних та професійних організацій. Таким чином, створена єдина система органів по орієнтації сільськогосподарського виробництва та управління ринками сільськогосподарської продукції, компетенція якої виходить за рамки сільськогосподарського сектору, оскільки охоплює і проблеми продовольчої економіки. Спеціалізовані органи виконують консультативні, інформаційні, координаційні функції.

Органом координації міжгалузевих зв'язків в продовольчому комплексі Франції є Вища рада з орієнтації та координації розвитку сільського господарства та харчової промисловості. Зокрема, у Франції надається допомога на вирощування зернових; вона склалася історично на три чверті не пов'язана з обсягами виробництва. Франція виробляє 20% сільськогосподарської продукції ЄС, виступаючи основним виробником серед країн-членів ЄС зерна, м'яса та вина. це під час світової кризи, коли у сільському господарстві Франції зайнято лише 4% населення (приблизно 600 тис. господарств, які в середньому обробляють близько 40 га землі).

За рахунок бюджету Франції також надається чотири види допомоги за напрями:

- управління стабільним розвитком сільського господарства, рибальства, сільської місцевості;
- підвищення престижу продукції, орієнтація та регулювання ринків;
- лісове господарство;
- реалізація та координація політики у галузі сільського господарства.

Така система фінансування можлива також завдяки тому, що бюджет Франції складається один раз на три роки. Механізм надання допомоги здійснюється за схожими принципами, які за рахунок коштів ЄС: подання

заявки до територіальних органів, формування та оприлюднення реєстру заявників, рішення в двомісячний термін про надання допомоги.

Контроль за використанням коштів у Франції здійснює Служба бюджетного та бухгалтерського контролю Міністерства, очолювана працівником Казначейства Мінфіну. У Службі працює 13 бухгалтерів та 8 фінансових контролерів, що контролюють бюджетні видатки майже на 5 млрд євро на рік. Без погодження контролера операція не проводиться. Контроль за розподілом допомоги Міністерство сільського господарства та рибальства здійснює також через офіси зернових культур, тваринництва, що мають свої підрозділи в регіонах. Діяльність контролерів офісів перевіряється внутрішнім аудитом [3].

Зовнішня торгівля товарами та послугами між Україною та Францією (2010 р.)

За підсумками 2010 року Франція впевнено посіла 12 місце серед 20 найбільших зовнішньоторговельних партнерів України. Результати 2010 року свідчать про зміну негативної динаміки зовнішньоторговельного обороту (скорочення на 30,6% у 2009 році) тенденцією повільного відновлення взаємної торгівлі (збільшення на 7,1% за підсумками 2010 року).

У структурі французького експорту в Україну переважає продукція глибокої переробки з великою доданою вартістю: механізми і обладнання, транспортні засоби, фармацевтична та хімічна продукція, товари споживання. Український експорт у Францію все ще залишається сировинно-орієнтованим. У ньому домінують продукти сільського господарства, нафтопереробки, напівфабрикати.

Так, експорт товарів та послуг з України до Франції за 2010 рік збільшився на 13,5% (на 71,2 млн дол. США) і склав 599,88 млн дол. США, а імпорту товарів та послуг з Франції зріс всього на 2,4% (на 57,35 млн дол. США) і склав майже 1330,4 млн дол. США. Проте сальдо двостороннього зовнішньоторговельного обороту залишається негативним (-730,5 млн дол. США) [4].

Основну питому вагу українського експорту товарів і надалі формує: 1) насіння та плоди олійних культур (20,9%); 2) жири та олії тваринного або рослинного походження (12,6%); 3) текстильний одяг (7,9%); 4) чорні метали (7,3%).

Зростання експорту товарів до Франції (на 7,8%) протягом 2010 року було забезпечене через нарощення постачання:

- на 41,5% насіння і плодів олійних рослин;
- на 176,2% чорних металів;
- на 53,8% електричних машин та устаткування;
- на 294,5% продуктів неорганічної хімії;
- на 187% зернових культур;
- на 73,7% екстрактів дубильних та барвників.

Значні можливості існують у сфері імпорту в Україну якісної сільгосптехніки, де французькі компанії і виробники постійно нарощують свою частку, але все ще поступаються компаніям Німеччини, США, Нідерландів.

Основну питому вагу французького імпорту складає: 1) фармацевтична продукція (20,2%); 2) ефірні олії та косметичні препарати (11,6%); 3) продукція хімічної промисловості (11%); 4) машини, апарати та механічні пристрої (8,3%); 5) наземні транспортні засоби (6,7%).

Зростання обсягу імпорту товарів з Франції завдячує збільшенню ввезення:

- наземних транспортних засобів (на 129,4%);
- алкогольних і безалкогольних напоїв (на 88,1%);
- продуктів хімічної промисловості (на 61%);
- ефірних олій, косметичних препаратів (на 34,3%) та багатьох інших французьких товарів.

Стан інвестиційного співробітництва між Україною та Францією (2010 р.)

Агропромисловий сектор займає друге місце, після банківського і фінансового за обсягом прямих французьких інвестицій в Україну. Французькі компанії мають потужну присутність у секторі виробництва насіння та зерна в Україні. Такі компанії, як: «Еураліс» (Euralis), агропромислові групи «Маїс-Адур» (Mais-Adour), «Суфле» (Soufflet), «Малтеуроп» (Malteurop) мають власні виробничі потужності та є впливовими гравцями на внутрішньому зерновому ринку. Інші компанії, такі як «Лімагрєн» (Limagrain), «Аґрі-обтансьйон» (Agri-obtention) мають в Україні свої представництва і розглядають можливість розпочати виробничу діяльність

В Україні дуже добре представлені великі французькі групи – виробники молочної продукції: «Лакталіс» (Lactalis), «Данон» (Danone), що володіють кількома заводами та торговельними марками. У сфері виробництва сирів слід відзначити компанії «Бель» (Bel) і «Бонґрен» (Bongrain).

У сфері інвестиційного співробітництва Франція за обсягом прямих іноземних інвестицій, залучених в економіку України, посідає шосте місце після Кіпру, Німеччини, Нідерландів, Російської Федерації та Австрії.

З часткою французького капіталу в Україні працює близько 300 підприємств. Загальний обсяг прямих французьких інвестицій станом на 01.01.2011 склав 2367,1 млн дол. США, що складає 5,3% від загального обсягу. Протягом 2010 року в економіку України було інвестовано з Франції 736,3 млн дол. США. За видами економічної діяльності прями інвестиції французьких компаній розподіляються наступним чином:

- фінансовий сектор (85,1%) – 2014,5 млн дол. США;
- промисловість (7,4%) – 175,7 млн дол. США (в тому числі переробна промисловість – 143,2 млн дол. США, з якої 71,3 млн дол. США інвестовані у виробництво харчових продуктів, напоїв та тютюнових виробів, 34,9 млн дол. США – у машинобудування)
- торгівля, ремонт автомобілів, побутових виробів та предметів особистого вжитку (3,9%) – 92 млн дол. США;
- сектор сільського господарства, мисливства, лісового господарства (1,2%) – 29 млн дол. США;
- операції з нерухомим майном, оренда, інжиніринг та надання послуг підприємцям (1,6%) – 37,2 млн дол. США.

Узагальнення досвіду управління аграрним сектором у Франції дозволяє зробити висновок, що окремі важелі управління доцільно застосувати в Україні. Насамперед – це підходи у плануванні, заохочення конкуренції та механізми стимулювання розвитку бізнесу, контролю за цінами, регулювання оплати праці, система оподаткування тощо.

Необхідною передумовою підвищення інтересу Франції до України є подальше посилення економічної співпраці та збільшення французьких інвестицій за ключовими напрямками: фінанси, сільське господарство, енергетика. Цьому мають сприяти продовження економічних реформ і поліпшення інвестиційного клімату в Україні.

Враховуючи досвід Франції, де навіть в умовах кризи здійснюються фінансування сільського господарства за небагатьма пріоритетними напрямками, затвердженими на законодавчому рівні, пропонуємо зменшити кількість бюджетних програм фінансування сільського господар-

ства в Україні, але забезпечити їх безумовне виконання та передбачити необхідний обсяг коштів для цього [5].

Проблема удосконалення механізму фінансування агропромислового комплексу вимагає зваженого та комплексного підходу до прийняття рішень, що може зумовити поступову стабілізацію ситуації на агропромисловому ринку та сприятиме соціально-економічному розвитку вітчизняної аграрної сфери.

Література.

1. Закон України « Про державну підтримку сільськогосподарства України » від 24.06.2004 р N 1877-IV.
2. Аграрне законодавство України: проблеми ефективності / За ред. В.І.Семчика. – К.: Наук. Думка, 1998. – 243 с.
3. Дехтярьов В. Чому французьке село процвітає? / Дехтярьов В. // Фінансовий контроль. – 2008. – 2(43). – С. 52–56.
4. Економічна ситуація. Ukrinform 2010. Електронний ресурс svit.ukrinform.ua>France/france.php.
5. Власов В.І. Підтримка сільгоспвиробників у зарубіжних країнах // Економіка АПК. – 2004. – № 5. – С. 22–26.

УДК 342.51:35.087

Наталія Колісніченко

ПРОЯВ РІЗНИХ ВИДІВ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ У СИСТЕМІ УПРАВЛІННЯ

Виконано аналіз видів відповідальності у системі управління (адміністративна відповідальність, політична, професійна, індивідуальна, партнерська, громадська, соціальна, моральна, інституційна, організаційна). Розглянуто основні характеристики кожного виду, проведено аналіз очікувань, поведінки службовців та інструментів реалізації різних видів відповідальності.

Ключові слова: відповідальність, види відповідальності, адміністративна відповідальність, політична відповідальність, професійна відповідальність, індивідуальна відповідальність, партнерська відповідальність, громадська відповідальність, соціальна відповідальність, моральна, відповідальність, інституційна відповідальність, організаційна відповідальність.

На відміну від юридичного визначення відповідальності, в межах якого виокремлюється громадянська (громадянсько-правова) відповідальність, кримінальна відповідальність тощо, відповідальність у системі управління має ширше значення і застосування з огляду на специфіку цього виду діяльності, пов'язаної із владними повноваженнями та підзвітністю. Такі поняття, як: «владні повноваження», «відповідальність» і «підзвітність» є складовими процесу управління. Повноваження – як право на реалізацію управлінської діяльності, відповідальність – як обов'язок

реалізувати повноваження, підзвітність – як термін реалізації повноважень, набувають особливої актуальності.

Мета статті – виявити та обґрунтувати особливості прояву різних видів відповідальності в управлінській системі.

Аналіз останніх досліджень і публікацій

Проблемам відповідальності, починаючи із 60-х років, приділяється чимало уваги. У працях опублікованих у 60–70-х роках, було розглянуто загальні та конкретні питання відповідальності, обґрунтовано пропозиції з розвитку відповідного законодавства. Загальнотеоретичні проблеми відповідальності досліджували у своїх працях такі учені, як: Д.Н. Бахрах, І.А. Галаган, А.С. Дугенець, Б.М. Лазарев, О.Мельник, С.С. Студенікін, О.М. Якуба тощо. Види відповідальності формулювали та класифікували: М. Бовенс, Дж. Двіведі, О. Джабра, М. Дубнік, Л. Меткалф, А. Павловська, Б. Ромзек, Б. Стоун та інші.

Проблеми адміністративної відповідальності протягом тривалого часу досліджували науковці-юристи, зокрема: В. Авер'янов, Ю. Битяк, І. Галаган, С. Гончарук, І. Голосніченко, Л. Коваль, Ю. Шемшученко та інші. Гавриш Н., Шульга М. та інші вчені досліджували застосування адміністративної відповідальності до посадових осіб. Дослідниками політичної відповідальності є: С. Андреев, Н. Армаш, К. Бельський, С. Куліковський, О. Мельник, А. Розенбаум, М. Самуйлик, В. Сперанський, А. Черниш та ін. Професійна відповідальність стала предметом дослідження: Кірні Р., Шандана С., Фрідріха К. та інших. Проблему соціальної відповідальності у своїх працях висвітлювали такі відомі вчені, як: М. Фрідман, К. Девіс, П. Друкер, А.Керролл, М. Портер, Н. Джекобі, Л. Престон та ін. Серед вітчизняних науковців-економістів, які досліджували соціальну відповідальність бізнесу, слід відзначити: О. Василика, М. Долішного, В. Гейця, В. Осецького, А. Чухна, С. Юрія. Незважаючи на те, що останні роки проблеми відповідальності особливо простежуються у працях учених-юристів, учених-політологів, учених-економістів, дослідження учених галузі «державне управління» є поодинокими, висвітлюють окремі види відповідальності.

Термін «відповідальність» не є однозначним. Наприклад, у французькій та іспанській мовах його масштаб розповсюджується на такі сфери відносин, як-от: юридична, політична, економічна, а, відтак, має різні виміри. В англійській мові існування різних термінів, які означають «відповідальність» і мають різні виміри відповідальності (responsibility, accountability, liability) – надає можливість більш точного визначення його змісту. Проте повністю уникнути неточностей та спорів щодо застосування того чи іншого терміну неможливо, і надалі продовжуються дебати в межах науки управління щодо визначення відповідальності та її видів у тій чи іншій сфері відносин.

Питання щодо того, що собою представляє відповідальність у системі управління, можна розділити на дві категорії – види відповідальності (наприклад, правова, моральна, щоденна тощо) та реальну відповідальність (наприклад, відповідальність посадової особи, керівника і підлеглого).

Відповідальність проявляється у взаємодії різних категорій: наприклад, моральна відповідальність часто (хоча і не завжди) залежить від щоденної відповідальності. Зв'язок між категоріями відповідальності спонукає нас до виокремлення спільного та відмінного між ними, усвідомлення рівня прояву того чи іншого виду відповідальності у системі управління.

Мета

Виділення невирішених раніше частин загальної проблеми

Виклад основного матеріалу

Постановка завдання